

הרב אליעזר גלינסקי

גדרי איסור "ולא יחלל זרעו"

מבוא

בברייתא (יבמות נט): הובאה מחלוקת תנאים:

תנו רבנן: ... אנוסת חבירו ומפותת חבירו – לא ישא [=כהן גדול]. ואם נשא – ר' אליעזר בן יעקב אומר: הולד חלל, וחכמים אומרים: הולד כשר.

רב אשי באר (שם, ס.) שנחלקו אם "יש חלל מחייבי עשה", כגון איסור בעולה לכהן גדול. ראב"י סבר שוולד הוא חלל גם כשנולד מביאה אסורה של כהן כאשר חומרת האיסור היא עשה בלבד¹⁹⁹.

הרמב"ם (איסורי ביאה²⁰⁰ פרק יט הל' ג) פסק כראב"י:

וכהן גדול שבא עליהן [=על הגרושה או על הזונה] או על האלמנה או שנשא בעולה ובא עליה – הרי אלו נתחללו לעולם. ואם הוליד ממנה בן, בין זה שחיללה בין כהן אחר – הולד חלל.

התוספות (יבמות עז: ד"ה מחלל) כתבו בשם ריב"ם דבר חדש: אף שכל חללה אסורה לכהן המקדשה²⁰¹ או הבא עליה²⁰² באיסור לאו²⁰³, החללה הבאה מחייבי עשה – איסורה לכהן **הבא עליה** הוא בחומר עשה בלבד, כחומר האיסור שעברו עליו כשנוצר פגם החללות.

בעל המשנה למלך (שם) הסתייג מדברי ריב"ם ("וסברת ריב"ם תמוה בעיני"), ואף קבע שמסתימת דברי הרמב"ם נראה שאין הוא סובר כך, וכהן הבא על חללה מחייבי עשה – לוקה עליה.

אך בתחילת דבריו הסתפק המשנה למלך לפי שיטת הריב"ם: האם חידושו תקף גם בזונה מחייבי עשה? כלומר, הרמב"ם (פרק יח הל' ב) סבור שפנויה שנבעלה בעילת איסור, אפילו באיסור "עשה" (למשל: נבעלה לגר מצרי) היא בכלל איסור זונה לכהן²⁰⁴. אם כן, יש להסתפק לשיטת הריב"ם, אם זונה מחייבי עשה אסורה לכהן בחומר לאו, ונפקא מינה שילקה עליה, או בדומה למה שחידש לגבי חללה, אף כאן נאמר שאין איסורה כי אם בחומר עשה.

בעל הערוך לנר (יבמות ס. ד"ה יש חלל) יישב את ניסוח הגמרא "יש חלל מחייבי עשה" (לשון רבים) – משמע שיש יותר מדוגמה אחת לחלל מחיוב עשה, אף שאיסור הכהונה²⁰⁵ היחיד שהוא בעשה הוא בעולה לכהן גדול!

והוא עונה: אליבא דריב"ם יש גם את הבת הנולדת לכהן מ"חלל מחייבי עשה", שהרי לריב"ם החללה מחייבי עשה אסורה לכהן באיסור עשה. אם כן, לספקו של המשנה למלך יש להוסיף גם את בתה של הזונה מחייבי עשה, ומאחר שאיסורה לכהן הוא בחומר עשה, נמצא שבתה היא חללה מחייבי עשה²⁰⁶ (ואף את הזונה מחייבי עשה, שנתחללה בכך שנבעלה לכהן, ניתן לכנות חללה מחייבי עשה)²⁰⁷.

מתברר שהערוך לנר כיוון לדברי ר' ירוחם, שכתב בזה הלשון (נתיב כג חלק ד):

¹⁹⁹ ולא לאו, כמו באיסור גרושה, זונה וחללה אף לכהן הדיוט, ואלמנה לכהן גדול.

²⁰⁰ כל המקורות ברמב"ם מתייחסים להלכות איסורי ביאה, אלא אם צוין אחרת.

²⁰¹ "אשה זונה וחללה לא יקח" (ויקרא כא, ז).

²⁰² "ולא יחלל זרעו" (שם שם, טו).

²⁰³ ויש לעיין היטב בזה בסוגיה קידושין עח. ואכמ"ל.

²⁰⁴ הראב"ד (השגות, שם הל' א) חולק וסובר "שאינן זונה אלא מחייבי כריתות או מגוי ועבר שאין בהם קידושין".

²⁰⁵ חלל הוא מאיסורי כהונה בלבד (קידושין עז:).

²⁰⁶ דבריו של הערוך לנר הובאו באנציקלופדיה התלמודית (ערך "חלל" (כרך טז, עמ' ד-ה) בלשון זו: "וכן כהן שנשא חללה שנולדה מבעולה לכהן גדול, לדעת הראשונים הסוברים שכיון שבאה מחייבי עשה אינה אסורה לו אלא בעשה, יש מן האחרונים שכתב שאף הולד אינו חלל אלא להסובר יש חלל מחייבי עשה". לענ"ד זו הבאה מעוותת של הדברים. ברור לגמרי שלפי ת"ק של ראב"י הסובר שאין חלל מחייבי עשה, אין ולד הבעולה מכהן גדול חלל כלל, וממילא כהן שיבוא על הולד – לכולי עלמא (ולא רק לריב"ם) לא יהא ולד הולד חלל אליבא דת"ק!

²⁰⁷ הערוך לנר ביבמות (ס. ד"ה יש חלל), התייחס רק לולד שנולד מכהן הבא על זונה מחייבי עשה, אך מדבריו בקידושין (עז: ד"ה בא"ד יש חלל מח"ע) ניתן לדייק שהוא סבור שגם האשה עצמה, הנבעלת לכהן באיסור עשה (וכוונתו היא הזונה מחייבי עשה לכהן, לצד אחד בספקו של המשנה למלך) נעשית חללה, האסורה לכהן רק באיסור עשה.

ועוד ביבמות, כי יש חלל מחייבי עשה. רוצה לומר שנשאת לישראל והיתה אסורה עליו בעשה ועשאה זונה ואסורה לכהן, ואם נשאה – הנולד הוי חלל²⁰⁸.

לסיכום: התוודענו לשיטתו של הריב"ם, הגורסת שחללה מחייבי עשה אסורה לכהן רק באיסור עשה. עוד מצאנו בר' ירוחם (כצד אחד בספקו של המשנה למלך), שגם זונה מחיוב עשה אסורה לכהן באיסור עשה. כמו כן, הובא לתשומת לבנו על ידי הערוך לנר שלפי הריב"ם, הבת שתיוולד לחללה מחייבי עשה "מביאת כהן אף היא תהיה חללה מחייבי עשה".

שיטת המאירי באיסור "לא יחלל זרעו" – איסור המשכת הפסול

הנחות היסוד הללו מעמידות אותנו בפני קושי גדול בהבנת דברי המאירי בסוגיה בקידושין (עז). שם מובא הדין הבא:

... [אשה שהיא גם] אלמנה וגרושה וחללה זונה, בזמן שהם כסדר – חייב על כל אחת ואחת. זינתה ונתחללה ונתגרשה ונתאלמנה – אינו חייב אלא אחת²⁰⁹.

עולה מכך שמי שהיתה זונה ואחרי זה נעשתה חללה – כהן הבא עליה אינו לוקה כי אם משום זונה בלבד, דאין איסור חל על איסור. על סוגיה זו כתב המאירי:

ומכל מקום יראה שאם זינתה **מחייבי עשה** אף היא קרויה זונה ונעשית בביאת כהן שאחריה חללה **ללקות** משום חללה, שהרי אין בה מלקות משום זונה.

כלומר, כשאין מלקות על איסור זונה, יש מקום לאיסור חללה לחול על גבי איסור זונה.

לפי כל האמור, דברי המאירי תמוהים. ממה שכתב "אין בה [=בזונה מחייבי עשה] מלקות" אנו למדים שלא רק שסבר כריב"ם, אלא אף יישם את סברתו במקום שנסתפק בו המשנה למלך דלעיל. והרי זה בפשיטות טעמו: אין חיוב מלקות לכהן הבא על זונה מחייבי עשה, כיוון שאיסור זונה שבה הוא רק בחומר עשה שאין לוקין עליו, ולא בחומר לאו.

מכאן שתמוה מה שכתב "בביאת כהן [=נעשית] חללה **ללקות** משום חללה". שהרי לפי דבריו הזונה מחייבי עשה אסורה לכהן רק בעשה. אם כן, לכשתבעל לכהן היא צריכה להיות רק חללה מחייבי עשה! ומדוע אם כן לא תהיה חללה מחייבי עשה אסורה לכהן רק באיסור עשה, ולא ילקה כהן עליה, כסברתו בזונה מחייבי עשה^{210 211}?

לשם יישוב דברי המאירי נעייין בהמשך דבריו. הגמרא (שם, עז:-עח.) הביאה את דברי רב אשי:

כהן הבא על אחותו – זונה משוי לה, חללה לא משוי לה. חזר ובא עליה (ועתה הוא בא על זונה, שהיא מאיסורי כהונה) – עשאה חללה.

²⁰⁸ נראה שאף מהירושלמי יש ראייה לדין זה: על מאן דאמר שאין חלל מחייבי עשה (המקביל לשיטת ת"ק דראב"י בבבלי) מקשה הירושלמי (קדושין פ"ד ה"ו): "התיב רב הושעיה: הרי דור שני של מצרי הרי הוא בלא תעשה שהוא מכח עשה – עשה הוא". וביאר בעל ה"קרבן עדה", שקושייתו הסתמכה על הידיעה ש"אם ניסת [=מצרית שניה] לכהן בניה חללים". בהנחה שאין חללות כי אם מאיסורי כהונה, צריך לפרש שכוונתו בביאה שנייה: אחר שבביאה ראשונה (שהיא איסור עשה) נעשית זונה, כשבא עליה הכהן שוב – ידוע לירושלמי שהולד חלל. כיוון שהירושלמי ראה בכך הוכחה **שיש** חלל מחייבי עשה, מוכח שהירושלמי ראה באיסורה של אותה "זונה מחייבי עשה" לכהן איסור עשה.

²⁰⁹ וטעמו, שאין איסור חל על איסור אלא אם הוא איסור מוסיף, עיין בסוגיה שם.

²¹⁰ וכבר הבאנו את דברי ר' ירוחם והערוך לנר, שכינו כעין זה (אמנם, שם קאי בוולד!) חלל מחייבי עשה. והסברה נותנת לדבריהם שתהיה כזו חלל, על כל המשמע מכך: גם שלא להלקות כהן הבא עליה לשיטת הריב"ם.

²¹¹ המאירי (יבמות עז), נקט כריב"ם לגבי איסורה של חללה מחייבי עשה: "אלא שיש לדחוק, שמאחר שעיקרו בא מאיסור עשה אין לאו שבו חמור אלא כחומר של עשה". על פי מה שהראינו מהמאירי בקידושין, סותרים דבריו אלו את אלו לגבי איסור **חללה** גופא. אמנם יכולנו לחלק בין חללות האשה שנפגמה (סוגיה דקידושין) לבין חללות הולד (סוגיה דיבמות), אך כבר כתבנו לעיל בהערה 7 שאין נראה כן. וזו קושיה חמורה, שלא נענה עליה אף בהמשך. ונראה לומר, שהמפתח ליישוב קושיה זו נעוץ בדקדוק בקושייתו של המאירי במסכת יבמות, ששאל: "שהרי מכל מקום לאו הוא... **דלא יחלל** נמי אבעולה קאי", בעוד הריב"ם בתוספות (שם) אומר "שאף באיסור חלל דחייבי עשה איכא לאו **דחלל לא יקח**". ובעיני הנ"ל יתברר שלא הקשו באותו הדבר, וגם בתירוץ י"ל שלא נתכוונו לדבר אחד. ואכמ"ל.

בהקשר זה הביא המאירי מחלוקת ראשונים:

יש שאומרים: שאם גמר ביאתו... משהערה בה – עשאה זונה, וכשגמר – עשאה חללה...
אלא שרבותי פירשו בה: שאם הערה ופירש... עשאה חללה. אבל כל שהערה ולא פירש עד שגמר ביאתו – לא עשאה
אלא זונה, והדברים נראין²¹².

לא נרחיב כאן בהסברת טעמים של רבותיו של המאירי²¹³, רק נציין את הכלל העולה מדבריו. אף שדי בהעראה באשה פסולה כדי
לעשותה זונה, מכל מקום בביאה רציפה, כשגמר ביאתו ולא הסתפק בהעראה בלבד, השינוי והפסול בגדר האשה – נחשב כאילו בא לה
בגמר הביאה. ומהאי טעמא, בנידון דידן אין אומרים שגמר ביאתו בזונה, ולפיכך לא נתחללה²¹⁴.

איתא בהמשך דברי המאירי שם (ע.ת.):

כהן גדול שקדש את האלמנה ובעלה – לוקה שתיים: אחת משום "לא יקח" ואחת משום "לא יחלל", ואם גמר ביאתו
והתרו בו בכך – חייב שלש, שמשעה נתייב משום "לא יחלל" שהרי נתחללה היא מיד, וכשגמר נתייב משום "לא
יחלל זרעו", וכבר ביארנו²¹⁵ שדעת רבותי בזו דוקא כשהפסיק אחר העראה וחזר וגמר.

ויש לעיין: מה מקום יש לשיטת רבותיו של המאירי בהקשר זה? הרי המלקות בגמר ביאה הן משום חילול הזרע, שהוא עבירה בפני
עצמה? ומה בכך אם האשה נחשבת כמתחללת באופן זה רק בגמר הביאה? והרי לית מאן דפליג שהזרע שיוולד מביאה יחידה זו (כהן
גדול באלמנה) הוא חלל, ואם כן הנהן גדול הבעל וגמר ביאתו "חילל זרעו", ומדוע לא ילקה?!

ועוד מדברי המאירי (שם):

ויש שואלים: וילקה אף משום בא על החללה, שהרי משהערה נתחללה, ובגמר ביאה נעשה בא על החללה?

במבט ראשון, שוב נראים דבריו תמוהים. המאירי ציין פעמיים שעיקר דבריו רבותיו ("והדברים נראין", "וכבר ביארנו"), ואם כן רק
בגמר ביאה נעשית חללה, ואין מקום להלקותו משום בא על החללה!

ר' חיים הלוי (חי' על הרמב"ם, פרק יז הל' ב) מאריך מאוד ומבחין בין שני צדדים שמחמת כל אחד מהם אפשר שתיווצר חללות:

האחד: חללות "גנטית", קרי: פגם של חללות שיש אצל דור אחד, העובר בירושה לזרעו; ובלשונו של ר' חיים: "פסול משום יחוס
משפחה".

והשני: חללות חדשה, הנוצרת כתוצאה מביאת איסור בפסול כהונה ויוצרת פגם חללות באשה ובזרע; ובלשונו "פסול משום פסול
ביאה".

אמנם, דרכו של ר' חיים היא לומר, שהמלקות לעובר על "לא יחלל זרעו" באות על חילול הזרע באופן השני, היינו על שהטיל פסול
בזרעו בפגם שיצר באיסור ביאה (ואף התבטא על כך ש"נראה פשוט"²¹⁶). אך אנו נציע לומר, שהמלקות הן דווקא על חילול זרעו באופן
הראשון: בשותפות להעברת פסול משפחה לדור הבא.

ונבאר המאירי כך:

לפי דעת רבותיו, כשכהן גדול בא על האלמנה וגמר ביאתו בלא שהפסיק אחר העראה – רואים אותה כמי שנתחללה רק בגמר ביאה.
מעתה, לא מן הנמנע לומר שבאופן זה לא שייך שיירש הוולד פסול חללות מהאם, שהרי בשעת היווצרות הוולד, בגמר ביאה, עדיין אין
באם פסול חללות, אלא אף היא מתחללת באותה עת! אמנם, לדינא יהיה הוולד חלל (כפי שאמרנו, דלית מאן דפליג בזה), אך יש לומר
שזה רק משום פסול ביאה, ולא משום ייחוס המשפחה.

²¹² וכן מדויקת שיטת הרמב"ם, פרק יט הל' ה.

²¹³ עיין בזה בריטב"א, קידושין עז: ד"ה חללה לא משוי לה (ובהערת המו"ל שם), וכן במשנה למלך, פרק יז הל' יג.

²¹⁴ ישנו אופן אחר לבאר את טעמים של רבותיו של המאירי: אמנם אנו דנים את השינוי החל בה להיותה זונה כמתחללת בתחילת ביאה, ובכל זאת בביאה רציפה,
גמר הביאה טפל לתחילתה, ואי אפשר להפרידו ולדון עליו כביאה בפני עצמה, ולומר שנעשית חללה בגמר ביאה כדין בא על הזונה. ביאור זה הוא מעין הדברים
שהובאו בהערת המו"ל הנ"ל, ואנו בדרכנו נבאר את המאירי כריטב"א.

²¹⁵ וכן הוא במאירי מהד' הרב סופר. וציין בהערה יג: "וכבר ביארנו – בדיבור הקודם". אך במהד' זכרון יעקב נוספו המילים: "וכבר ביארנו בפ"ק י' א' שדעת
רבותי וכו'" (וכבר ציין הרב סופר למקור זה בהערה ט). ומלבד דמוכחא שדידים זרות בחשו בדברי המאירי, שהרי אינו מזכיר ציוני דפים בשום מקום, וגם לא
הועילו, ליישב את קושייתנו להלן. ועיי"ש היטב בדף י. ד"ה "ולענין קושיה".

²¹⁶ על פי דברי ר' חיים בריש דבריו שם, נראה שהסתמך על כך ששני האיסורים, "לא יחלל" (את האשה) ו"לא יחלל זרעו", נלמדים מאותו ביטוי בפסוק. מכאן
למד לדמות את המלקות שבאיסור "לא יחלל זרעו", הבאות לדעתו על החילול משום איסור הביאה, למלקות על לאו של "לא יחלל" את האשה.

מעשה מובנים דברי המאירי: מאחר שלמד שמלקות של "לא יחלל זרעו" הם דווקא על חילול הזרע באופן שתורם להעברת פסול המשפחה, הוכרח הדבר שמה שכתוב בגמרא, שבגמר ביאת כהן גדול באלמנה לוקה משום "לא יחלל זרעו" הוא דווקא אם פירש אחר העראתו ורק אחר כך גמר ביאתו, שהרי רק באופן זה הוא בא על חללה, שכתוצאה מביאתו תוריש את פגם החללות לזרעו.

המשך דברי המאירי מתבארים כך: אף שהגמרא, לדעתו, מתייחסת לגמר ביאה שהוא למעשה חלק מביאה חדשה לגמרי, יש עדיין לשאול: מדוע הוא לוקה סך הכל רק ג' מלקויות? על אותו גמר ביאה (שהוא ביאה חדשה, כאמור) ילקה מלבד על "לא יחלל זרעו", גם משום בא על החללה?

ונעיין בתירוצו של המאירי:

...שמכיון שנעשית חללה אינו לוקה עוד בביאתו משום "לא יחלל", שהרי מחללת היא אף לתרומה, אלא משום "לא יחלל זרעו". וכהן המערה בחללה זונה אינו חייב עד שיגמור ביאתו, שלוקה משום "לא יחלל זרעו".

מתברר אפוא ששיטת המאירי היא כך: כל כהן הבא על החללה אינו לוקה משום "לא יחלל" (בניגוד לבא על הזונה או הגרושה), אלא רק משום "לא יחלל זרעו".

לפי דברינו הקודמים בביאור דברי המאירי, זה גופא התחדד לנו, שהמלקות הללו הם על המשכת פסול המשפחה בזרע, ולא על יצירת הפסול משום איסור הביאה.

ולפי זה מסתברת האבחנה הבאה: כהן הבא על זונה מחייבי עשה, ועובר בכך על לאו של "לא יחלל" (שמשמעותו: לא יפגום אותה עוד בביאתו, וכאן מוסכם שאיסור הביאה הוא שיוצר את הפגם), יש לומר שאיסורו חמור פחות במקום שהסברה תיתן שאיסור הביאה פחות בחומרתו, כגון שהפגם באותה זונה הוא פחות. זוהי ההנחה שמאחורי דברי הריב"ם, אף שקשה בסברה, וכפי שכבר העיר המשנה למלך. ומאיי טעמא סובר המאירי שכהן הבא על זונה מחייבי עשה אינו לוקה.

לעומת זאת, כהן הבא על חללה מחייבי עשה עובר בכך על לאו של "לא יחלל זרעו". מאחר שהגדרנו שתורף האיסור הוא בהמשכת פגם קיים, ולא יצירת פגם חדש על ידי ביאת איסור, אפשר להבין שאין הבדל בחומרת העבירה בין המשכת פגם כזה או אחר לדור הבא. והמאירי סבור שגם הממשך חללות מחייבי עשה לדור הבא עובר על האיסור בחומר לאו ולוקה עליו.

ספק חללה בשויה אנפשיה

לפי הדברים שהתחדשו בהבנת שיטת המאירי, נפתח פתח ליישב שיטות נוספות, שאף הן קשות.

הרמב"ם (פרק כ הל' יג) כתב בדין בא ואומר "כהן אני":

...אוסר עצמו בגרושה וזונה וחללה, ואינו מטמא למתים, ואם נשא או נטמא – לוקה. והנבעלת לו [כגון שהיא גרושה]²¹⁷ – ספק חללה.

המשמעות של מה שכתב הרמב"ם שהיא "ספק חללה", כמו שמציינים הח"מ (סימן ג ס"ק ג) והב"ש (שם, ס"ק ד), היא הנפקא מינה לכהן אחר הבא עליה, שאינו לוקה כבא על חללה ודאי. אבל אם הוא עצמו בא עליה – ודאי לוקה משום חללה, דלפי דבריו שהוא כהן היא חללה ודאי עבורו.

אך הב"ח (שם, ס"ק ב) כתב שהיא ספק חללה גם כלפי אותו אומר "כהן אני", ואם ישוב ויבוא עליה לא ילקה. וצריך ליישב את דבריו: מאי שנא מאם יבוא על הגרושה שילקה, וכסברת הח"מ והב"ש?

אך לפי מה שכתבנו בביאור המאירי, יש ליישב: האומר "כהן אני" ובא על גרושה – באופן זה אהני ה"שויה אנפשיה"²¹⁸ שילקה בכואו על הגרושה משום "לא יחלל". אך לאחר ביאתו על הגרושה, לו היינו מחייבים אותו בביאתו הנוספת משום חללה, הרי שהלאו המדובר היה "לא יחלל זרעו"! וכאן כבר יש מקום לומר (ובמיוחד אחר שהגדרנו את האיסור, שלא יהיה הכהן שותף להעברת פסול משפחה של חללות לדור נוסף, הגדרה שאיננה נוגעת באיסור הביאה שיש ל"כהן" יד בה מכת "שויה אנפשיה") שהקביעה אם עבר על איסור נבחנת לפי יחסו **אנו לזרעו**. וכיוון שאנו לא נקבל כקביעה ודאית את העובדה שזרעו מחולל, אלא הדבר יישאר רק ספק בעינינו, נותר בעינינו הספק אם בביאתו השנייה עבר על איסור חללה של "לא יחלל זרעו"²¹⁹.

²¹⁷ כך ביארו המגיד משנה ועוד נו"כ.

²¹⁸ ואפשר וצריך דגם "אתחזק" ככהונתו, ואכ"מ.

²¹⁹ אמנם בשיטת הרמב"ם עצמו אי אפשר לומר את הביאור הזה. הוא אינו מבחין בין גדר האיסור של כהן הבא על גרושה לזה של כהן הבא על חללה. בשניהם הוא פטור אם אינה מקודשת לו וחייב אחת אם היא מקודשת.

איסור "לא יחלל זרעו" בביאת חללה

בגמרא קידושין (עח.) מובא:

אמר רב יהודה: כהן גדול באלמנה לוקה שתיים: אחת משום "לא יקח" ואחת משום "לא יחלל". מקשה הגמרא (שם): "ולילקי נמי משום "לא יחלל זרעו"? ומיישבת: "בשלא גמר ביאתו".

נמצא בפשיטות מגמרא זו, שכהן גדול שבא על אלמנה וגמר ביאתו לוקה שלוש. לפיכך תמהו המפרשים על דברי הרמב"ם, שסתם (פרק יז הל' ד):

קידש כהן גדול אלמנה ובעלה – לוקה שתיים: אחת משום "אלמנה לא יקח" ואחת משום "לא יחלל".

ולא רמז כלל שבגמר ביאתו לוקה גם משום "לא יחלל זרעו"!

לפי דברי המאירי, הראינו שהמושג "גמר ביאה", המוזכר בגמרא בהקשר למלקות לכהן גדול הבא על אלמנה, הוא למעשה ביאה חדשה לגמרי, ו"ולא יחלל זרעו" הוא למעשה המקור הבלעדי לחייב מלקות לכהן הבא על החללה.

לפי האמור, לא ייפלא אם פוסק ההולך בדרך זו, לאחר שכבר הקדים לומר שכהן הבא על גרושה, זונה וחללה עובר על לאו, לא יפרט בכהן גדול הבא על האלמנה שבגמר ביאה לוקה גם משום "לא יחלל זרעו". מאחר שגמר ביאה זו היא ביאה חדשה, והמלקות שלוקה בכך הן ככל הבא על החללה, אין צורך לפרט בכך²²⁰.

סיכום

הראינו מקום לומר שהמלקות לכהן משום "לא יחלל זרעו" לכהן הבא על איסורי כהונה הן על עוון המשכת חללות האם בזרעו, ולא כמו שכתב ר' חיים הלוי, שהן על ביאת האיסור.

לפי זה התבארו דברי המאירי בשני מקומות:

א. שייכות דין רבותיו דבעי "גמר ביאתו" אחר פרישה דווקא לחייב מלקות בגמר ביאה של כהן גדול באלמנה.

ב. שיטתו לחייב מלקות בכהן הבא על חללה מחייבי עשה, אף שפטר ממלקות את הבא על זונה מחייבי עשה.

עוד הצענו לבאר בזה את דברי הב"ח, הדין את האומר "כהן אני" שבא על גרושה ושב וביאה עליה רק כבא על ספק חללה.

בהשלכתו של המאירי את דין רבותיו על גדר גמר ביאה באלמנה, הצענו כיוון ליישוב דברי הרמב"ם, שהשמיט את הדין שגמר ביאתו באלמנה חייב גם משום "לא יחלל זרעו".

נספח: חיוב שתי מלקויות על ביאה אחת

הרמב"ם (פרק יז הל' ב) אומר, שכהן המקדש אחת מג' נשים האסורות לו לוקה רק אחר שקידש ובעל. לכאורה, יש מקום לפרש שכוונת הרמב"ם בזה היתה למי שגמר ביאתו דווקא. ההגיון בזה הוא מקור ההלכה, בדברי רבא (קידושין עח.):

בעל – לוקה, לא בעל – אינו לוקה. ומה טעם? "לא יקח" משום "לא יחלל".

והרי "לא יחלל" אינו כתוב כלל אודות כהן הדיוט. אלא שדברי רבא מסתמכים על כך ש"לא יחלל" נגזר גם על כהן הדיוט בגזירה שווה של "זונה" – "זונה" מכהן גדול.

והנה, "לא יחלל" לגבי האשה אינו שייך כלל בכהן הדיוט לפי ביאור הרמב"ם (שם, הל' ג), שפטר מטעם זה כהן גדול שבא על זונה, חללה וגרושה²²¹. ולפי זה, ברור ש"לא יחלל" בפרשת כהן הדיוט הוא "לא יחלל זרעו". ונמצא הדבר מתאים לשימוש המפורש בגמרא בגזירה שווה זו, שממנה למדו שגם זרעו של כהן הדיוט בגרושה הוא חלל, כדכתיב "לא יחלל זרעו".

²²⁰ לא אכחד שיש בשיטת הרמב"ם מספר נקודות בהן הוא חלוק על המאירי. אך אפשר שלאחר התאמה לשיטת הרמב"ם עדיין יימצא מקום לומר דברים ברוח זו. ובנספח להלן נאריך בדבר זה.

²²¹ טעמו מבואר יותר בספר המצוות (ל"ת קסב), ד"חילול האשה" של הכתוב, כוונתו לגרום בביאתו שאשה זו תהיה אסורה לכהן. הרי חוץ מאלמנה לכהן גדול, שאר הפסולות הן "מחוללות ועומדות".

עוד הנחה שעלינו להניח, היא שחיוב המלקות לדעת רמב"ם ככהן הדיוט שבא על גרושה הנשואה לו הוא חיוב על הביאה, כיון שנתקיים התנאי שנשואה לו. ונפקא מינה בזה שיתחייב על כל ביאה וביאה²²².

מעתה נפרש את הגמרא כך: כהן גדול שבא על אלמנה המקודשת לו חייב שתיים, וחיובו על הביאה הוא גם משום חילול האשה, ואם כן יש לחייבו כבר בהעראה בלבד. ומה שכתוב בגמרא שבגמר ביאתו חייב גם משום "לא יחלל זרעו", איירי שפירש וחזר ובעל, לפי פירוש רבותיו של המאירי (אך לא מהטעם שפירשנו בדבריהם).

הטעם לפירוש הרמב"ם יהיה, משום שאין לחייבו שתי מלקויות משום "לא יחלל (את האשה)" ו"לא יחלל זרעו" בביאה אחת, מאחר ששני האיסורים נלמדו מאותו ביטוי, "לא יחלל"²²³. אך אם בעל בעילה חדשה ניתן לחייבו משום "לא יחלל זרעו", ודווקא בגמר ביאתו. ובביאה זו אין לחייבו כבר על ההעראה, כיוון שאין כבר מקום לשאר החיוב ככהן גדול החייב על חילול האשה, שזו כבר מחוללת מביאתו הקודמת²²⁴.

ומסתבר עוד, שחיובו של כהן גדול משום "לא יחלל זרעו" דומה בגדרו לחיוב כהן הדיוט, כלומר דווקא במקודשת לו.

מעתה, בהלכה ג', העוסקת בכהן גדול שבא על אלמנה ללא קידושין שחייב אחת, לא הזכיר הרמב"ם שבגמר ביאתו חייב גם משום "לא יחלל זרעו", שאינו כן. כלומר, אף בביאה חדשה נראה שאינו חייב, כיוון שאינה מקודשת לו, והוא אינו עדיף בזה על כהן הדיוט.

לעומת זאת, בהלכה ד', העוסקת בבא על אלמנה המקודשת לו שחייב שתיים, לא הזכיר חיוב נוסף אם גמר ביאתו, משום שהחיוב הוא רק בביאה חדשה. ואם כן הדבר פשוט, וכלול במה שכתב הרמב"ם בהלכה ב' אודות כהן הדיוט שבא על החללה המקודשת לו, וכן במה שכתב לקמן בהלכה ט' אודות כהן גדול הבא על אלמנה, גרושה וכו'.

יש להוסיף הערה חשובה: לכאורה, באותו גמר ביאה (שהוא למעשה ביאה חדשה) שבו יתחייב לפי הרמב"ם והמאירי גם משום "לא יחלל זרעו", יתחייב עוד שתי מלקויות: משום בא על האלמנה המקודשת לו (באופן שגמר ביאתו, כאמור), וכן משום בא על החללה המקודשת לו. ובאופן זה יש להעמיד את פסקו של הרמב"ם בהלכה ט' הנ"ל ככהן גדול הבא על אלמנה שנעשית גרושה וחללה וזונה, שלוקה ארבע²²⁵.

על כל פנים, אין זה נסתר מהגמרא, דשם איתא "וללקי נמי משום 'לא יחלל זרעו'", ואפשר לפרש שכוונתה שיתחייב עוד שתי מלקויות משום לאו זה. אמנם, פירוש זה הוא קצת קשה בדברי המאירי, שכתב "ואם גמר ביאתו והתרו בו בכך חייב שלש", ואילו לפי דברינו חייב באופן זה ארבע!

וצריך לדחוק, דהמאירי כתב כל זה רק בהוה אמינא, לפני שהתעורר להקשות "וילקה אף משום בא על החללה", דבחשבון השלש ישנו רק "לא יחלל זרעו" משום אלמנה. ועיקר קושייתו היא משום המלקות של "לא יחלל" [=את האשה], שהיה לו ללקות עוד מלקות משום בא על החללה, ואילו בגמרא איתא להדיא שחייב רק "אחת משום לא יחלל". אך באמת, לאחר יישובו שבגמר ביאה ישנן מלקות בדין בא על החללה רק משום "לא יחלל זרעו", אלו הן מלקות נוספות (רביעיות) מלבד המלקות בדין "לא יחלל זרעו", משום שם אלמנה שבה.

והשתא דאתית להכי, גם את שתי הפעמים בהם מביא המאירי את ההבחנה של רבותיו ניתן היה לבאר על הדרך שביארנו את שיטת הרמב"ם, ולא כפי שכתבנו בגוף המאמר. והיינו, בביאה רציפה אין גמר הביאה נידון כביאה בפני עצמה. לכן אי אפשר לחייבו משום "לא יחלל זרעו", מאחר שכבר לוקה משום "לא יחלל" [=את האשה] בביאה זו. אך אם יעשה העראה ויפרוש, גמר הביאה יחשב כביאה בפני עצמה, ואפשר יהיה לחייבו עליה משום "לא יחלל זרעו".

²²² עיין ב"ספר המפתח" על הרמב"ם (הוצ' ש' פרנקל), שהביא חבל אחרונים שדנו בזה. ע"ע בספר המצוות (שם), שלא משמע כל כך כצד הזה.

²²³ עיין בפני יהושע שהלך בדרך זו.

²²⁴ וזה כעין ישובו של המאירי לקושייתו.

²²⁵ עיין במנחת חינוך מצוה רסח.